

K reformě čeledních řádů.

ÚVOD.

Právní úprava poměrů »čeledi«, přejatá Československou republikou z bývalého právního řádu rakouského, resp. uherského, a v podstatě dosud platná, jest jednou z těch partií československého zákonodárství, která potřebuje přepracování a sjednocení co nejnaléhavěji. Účelem tohoto článku jest stručně vylíčiti stav našeho i cizího zákonodárství o čeledi, upozorniti tak znovu na tuto naléhavou reformu a učiniti některé poznámky k budoucí úpravě.

Pojem »čeledi«, jak se vyvinul ve střední Evropě dlouholetým vývojem a jak je zachován našimi dosud platnými čeledními řády, zahrnuje zhruba osoby, které se smlouvou zavazují ke konání nižších domácích a hospodářských služeb za mzdu a přijetí do domácnosti. V podrobnostech se ovšem jednotlivé zákony odchyľují. Republikánské zákony užívají pro čeled nového názvu »domácí pomocníci«, při čemž se namnoze okruh osob novým názvem zahrnutý nekryje s dřívějším pojmem čeledi. Poněvadž povaha »čeledního« poměru se u nás dosud nezměnila a poněvadž pojem domácích pomocníků resp. zaměstnanců v domácnosti, jak se tvoří v moderním zákonodárství, se nekryje zcela s pojmem »čeledi«, užívám i nadále starého názvu, pokud mluvím o stavu dnes platném.

Platný stav.

V Československé republice upravují podle dnešního stavu poměry čeledi:

- A. zvláštní zákony pouze pro čeled platné;
- B. všeobecné občanské právo;
- C. různé jiné zákony, zvláště sociálně-politické;
- D. kolektivní smlouvy.

A.

V Čechách, na Moravě a ve Slezsku jsou zvláštní zákony pro čeled platné (»čelední řády«) zákony z e m s k ý m i, tedy zvláště pro každou zemi, a mimo to pro město Prahu. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi platí vedle sebe dva zákony pro dvě hlavní kategorie čeledi, které byly součástí bývalého říšského zákonodárství. Pro jednoduchost budeme ty i ony nazývatí společným názvem »čelední řády«.

Platí dnes v Československu šest čeledních řádů.

P r a h a. Prozatímní řád čelední pro hlavní město Prahu ze dne 21. srpna 1857, č. 42 z. z. Působnost tohoto řádu zůstala omezena na dřívější obvod i po vytvoření Velké Prahy (viz § 2, odst. 3., zákona ze dne 6. února 1920, č. 114 Sb., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou).

O s t a t n í Č e c h y. Zákon ze dne 7. dubna 1866, č. 11 z. z.

M o r a v a : Zákon ze dne 2. května 1866, č. 53 z. z.

Slezsko: Zákon ze dne 25. března 1867, č. 12 z. z. Novelisován zákony ze dne 16. února 1874, č. 14 z. z., ze dne 19. listopadu 1882, č. 36 z. z., ze dne 22. září 1899, č. 59 z. z. a ze dne 28. července 1908, č. 48 z. z. Třetí novelou byly obě první novely zrušeny, takže dnes platí slezský čelední řád ve znění novel z let 1899 a 1908.

Slovensko a Podkarpatská Rus. Zákonný článek XIII/1876 (ze dne 3. dubna) o úpravě poměru mezi čeledí a zaměstnavateli, jakož i o zemědělských dělnících a nádenících. Pokud se týká zemědělské čeledi, byl nahrazen zákonem XLV/1907 (ze dne 30. července) o úpravě právních poměrů mezi hospodářem a zemědělskou čeledí. Platí tedy, jak již řečeno, na Slovensku a Podkarpatské Rusi vedle sebe zvláštní zákon o čeledi zemědělské a zvláštní zákon o čeledi ostatní.

Území inkorporovaná od Německa a Rakouska. Příslušné normy (zákon ze dne 30. ledna 1920, č. 76 Sb., nařízení ze dne 11. března 1920, č. 152 Sb. a ze dne 4. května 1920, č. 321 Sb., opatření Státního výboru Národního shromáždění ze dne 23. července 1920, č. 450 Sb.) nevyslovují se dosti jasně, takže není zcela nepochybně, zda na Vitorazsku platí čelední řád český, na Valčicku čelední řád moravský a na Hlučínsku čelední řád slezský. Zákony uvedené sub C ovšem pro toto území platí.

Čelední řády byly v podstatě přejaty do právního řádu československého a novým československým zákonodárstvím dotčeny pouze příležitostně.

Výslovně byly čelední řády změněny ve 3 případech:

1. Zákonem ze dne 17. října 1919, č. 571 Sb., jímž se odstraní pracovní a čelední knížky i trestnost bezdůvodného zrušení pracovní poměru, byly zrušeny §§ 34—38 pražského, §§ 33—37 a 44 českého, §§ 34—39 moravského a §§ 33—38 slezského čeledního řádu. Pokud v ustanoveních §§ 4, 8, 32 a 33 pražského, §§ 4, 8, 31 a 32 českého, §§ 5, 9, 32 a 33 moravského, §§ 5, 9, 31 a 32 slezského čeledního řádu jako následek uzavření služební smlouvy s několika zaměstnavateli, nenastoupení do místa, bezdůvodného přerušování služebního poměru nebo přijetí do služeb čeledníma, jenž přešel svůj pracovní poměr bez zákonného důvodu zrušil, vedle následků soukromoprávních vysloveny jsou tresty, zrušují se tato ustanovení o trestnosti jak zaměstnanců, tak zaměstnavatelů. Stejně pozbývají právního účinku ustanovení uvedených čeledních řádů, podle nichž k žádosti zaměstnavatelově může být zaměstnanec přidržán prostředky donucovacími, aby nastoupil nebo navrátil se do služby.

Článkem VII. uvedeného zákona byl ministr sociální péče zmocněn, aby nařízením změnil a zrušil obdobná zákonná ustanovení, platná na Slovensku. Osnova tohoto nařízení byla ministerstvem sociální péče vypracována, k jejímu vydání však nedošlo.

2. Zákon ze dne 13. července 1922, č. 244 Sb. z. a n., kterým se všeobecně upravují poměry mezi zaměstnavateli a zaměstnanci na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. § 26 tohoto zákona byla zrušena ustanovení některých taxativně vypočítaných zákonů, pokud mu odporují v neprospěch zaměstnance. Mezi těmito zákony byl také jmenován zákoný článek XIII/1876, omylem však vypuštěn zákoný článek XLV/1907. Při novelisaci tohoto paragrafu (zákon ze dne 25. září 1924, č. 217 Sb. z. a n.) bylo toto ustanovení formulováno vše-

obecně, takže se dnes vztahuje uvedený zákon také na zák. článek XLV/1907 (viz o tom sub B).

3. Zákon ze dne 21. prosince 1923, č. 248 Sb., jímž se mění některá ustanovení, případně prodlužuje působnost některých právních předpisů o nemocenském pojištění dělníků. Článek IV. tohoto zákona zrušuje § 21 pražského, § 20 českého, § 21 moravského a § 20 slezského čeledního řádu (posledního ve znění § 7 novely z r. 1899) dále § 28 zákonného článku XLV/1907, »pokud stanoví povinnost zaměstnavatele postaratí se o ošetřování a léčbu nemocných osob služebných (čeledí)«. Při této citaci vypuštěn, patrně pouze nedopatřením, § 33 zák. článku XIII/1876, který obsahuje analogická ustanovení a jenž tedy platí v dosavadním znění.

Kromě uvedených přímých změn byly čelední řády ovšem dotčeny též zákony, které budou uvedeny sub C.

Vedle čeledních řádů jsou dosud v platnosti ještě některé starší předpisy (pouze v historických zemích). Jsou to:

1. Ministerské nařízení z 15. února 1857, č. 33 ř. z., jímž byla upravena povinnost ohlašovací (partie, týkající se čeledních knížek, odpadly po vydání zákona č. 571/1919).

2. Předpisy o kompetenci v záležitostech čeledních: Provádění čeledních řádů náleží podle zákona o obecním zřízení ze dne 5. března 1862, č. 11 ř. z., obecně, avšak podle min. výnosu z 10. října 1868, č. 5271, jest v Praze příslušným úřadem policejní ředitelství. Pro rozhodování sporů mezi »čeledí a pány«, které povstaly ze smlouvy čelední a byly zahájeny během trvání čelední smlouvy nebo do 30 dnů po jejím zrušení, byly podle ministerského nařízení ze dne 7. prosince 1856, č. 224 ř. z., příslušny pouze okresní politické úřady (v jiných sporech a po proběhnutí uvedené lhůty řádné soudy). Po vydání zákona o obecním zřízení r. 1862 přešla kompetence politických úřadů na obce (s výše uvedenou výjimkou pro Prahu).

3. Zákon ze dne 13. června 1896, č. 95 ř. z., o úlevách poplatkových ve věcech čeledních.

B.

Pokud neobsahují čelední řády ustanovení o služební smlouvě čelední, platí subsidiárně všeobecné občanské právo. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku je to XXVI hlava (§§ 1151—1164) obecného občanského zákoníku ve znění III. částečné novely (císař. nařízení ze dne 19. března 1916, č. 69 ř. z.) a zákonů ze dne 1. dubna 1921, č. 155 Sb. a ze dne 21. prosince 1921, č. 497 Sb. (tak stanoví výslovně § 153 zmíněné novely). Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi je to zákon ze dne 13. července 1922, č. 244 Sb., kterým se všeobecně upravují právní poměry mezi zaměstnavateli a zaměstnanci, ve znění zákona ze dne 25. září 1924, č. 217 Sb.

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi jest však odchylka od stavu v Čechách, na Moravě a Slezsku v tom směru, že zákon č. 244/1922 (ve znění zákona č. 217/1924) platí vzhledem k svému § 26 nejen subsidiárně, nýbrž i v tom případě, když zvláštní zákony (v tomto případě čelední řády) odporují jeho ustanovením v neprospěch zaměstnanců. Poněvadž v novelisovaném znění je tato zásada formulována zcela všeobecně, bude v praxi někdy těžko

řící, zda a pokud to které konkrétní ustanovení čeledních řádů je všeobecným zákonem zrušeno.*)

C.

Poměřů čeledi dotýkají se dále některé sociálně-politické zákony:

a) buď obsahují při úpravě některé otázky pracovního práva zvláštní ustanovení pro čeled;

b) nebo mají při všeobecné úpravě pro čeled pouze výjimky či odchylky;

c) nebo konečně upravují některou otázku pracovního práva všeobecně pro všechny zaměstnance a tedy i pro čeled.

a.

Zákon ze dne 19. prosince 1918, č. 91 Sb., o 8hodinné době pracovní obsahuje v § 12 zvláštní předpisy pro »osoby zaměstnané a bydlící v domácnosti zaměstnavatelově a na delší dobu než na měsíc najímané nebo k osobním službám určené«. Pojem tento nekryje se zcela se starým pojmem »čeledi«, neboť se rozšiřuje o osoby konající v domácnosti služby vyššího druhu (domácí učitelé, společníce etc.). Pro tyto osoby je stanoven 12hodinný odpočinek ve 24 hodinách (z toho 8 hodin musí připadnouti na nepřetržitý klid v noci a půl hodiny na odpočinek v době polední), dále týdenní klid 18hodinný, zpravidla v neděli, během něhož je dovoleno vyřizovati jen neodkladné práce v domácnosti a hospodářství; v každém případě musí zůstatí volným nedělní odpůldne. Těžká práce se zapovídá od 21. do 5. hodiny vůbec. Výjimky z nočního klidu se dovolují jen v ojedinělých, nepravidelně se vyskytujících nutných případech. Za práci v neděli se zavádí náhradní odpočinek.

b.

1. Zákon ze dne 17. července 1919, č. 420, o práci dětí, stanoví podmínky, za nichž je možno užívatí ku práci hochů a dívek před dokonáným 14. rokem, ať jde o práci vlastních nebo cizích dětí, na základě pracovního poměru, čili nic. Zákon obsahuje několik odchylek, jimiž se ulehčuje zaměstnávání dětí v domácnosti a zemědělství. Pokud jde o zaměstnávání na základě pracovního poměru a pokud se nejedná o zemědělský podnik a osoby žijící mimo domácnost hospodářovu, v kterémžto případě platí ustanovení zákona o 8hodinné době pracovní (§ 1, č. 4, §§ 10, 11), dotýkají se tato ustanovení též čeledi. Je tedy na rozdíl od ostatních oborů dovoleno zaměstnávatí děti v zemědělství a domácnosti i před dokonáným 12. rokem (nikoli však děti mladší 10 let), ovšem jen k pracím lehkým a všeobecně jen, pokud tím děti nejsou poškozovány na zdraví a ohrožovány v tělesném a duševním vývoji nebo v mravnosti a pokud to ne-

*) § 26 zákona č. 244/1922 v novelisovaném znění byl proto předmětem ostré kritiky, na př. Weyr: »Příspěvek k nomopojetice« v »Časopise pro právní a státní vědu«, roč. VIII.; Hexner: »Dienstvertragsrecht in der Slowakei«, v »Juristen-Zeitung«, ročník 1925; t ý ž: »Das Dienstvertragsrecht in der Slowakei und Karpathorussland,« Brno-Praha-Lipsko-Vídeň 1925. Dr. Rouček ve své knize »Služobné smluvy na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi«, Praha 1925, pokusil se při každém jednotlivém ustanovení zvláštních zákonů (tedy i čeledních řádů) o zjištění, zda je všeobecným zákonem zrušeno či změněno.

překáží jejich povinnosti školní docházky. Rovněž pro používání dětí k práci v době školního vyučování jsou stanoveny odchylky pro zemědělství a domácnost. Noční klid v těchto oborech má být 10hodinný a spadat mezi 20. a 6. hodinu, kteroužto hranici mohou zemské správy politické posunouti bez zkrácení výměry nočního klidu (v ostatních oborech je klid 11hodinný). Při zemědělství a v domácnosti je dovoleno používat děti k neodkladným pracím též v neděli i o svátcích, a to i pravidelně (v jiných oborech pouze výjimečně).

2. Zákony o sociálním pojištění.

Úrazové pojištění. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku je pojištěna zemědělská čeleď pouze t. zv. dílčím pojištěním, totiž pouze tam, kde tato čeleď přijde do styku s prací pomocí parních kotlů nebo přístrojů hnaných živelní silou nebo zvířaty. (Viz § 1, odst. 4. a 5., zákona ze dne 28. prosince 1887, č. 1 ř. z. ex 1888.) Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platí o úrazovém pojištění zemědělské čeledi zvláštní zákon (zák. čl. XVI/1900 o Pomocné pokladnici pro zemědělskou čeleď, ve znění zák. čl. XIV/1902, VIII/1912, XX/1913 a nařízení ministra pro Slovensko z 23. srpna 1919, č. 137 a z 24. července 1920, č. 45). Ostatní čeleď pojištěna úrazově není. Je možné ovšem v obou částech republiky pojištění dobrovolné (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku podle zákona ze dne 20. VI. 1894, č. 168 ř. z.).

Pojištění nemocenské, invalidní a starobní. Dnes platí zákon ze dne 9. října 1924, č. 221 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity, a stáří, který se vztahuje na každého, kdo v ČSR. vykonává práci nebo služby na základě smluveného poměru pracovního, služebního nebo učňovského, tedy i na čeleď. Nemocenské pojištění pro čeleď v historických zemích bylo zavedeno teprve obecným všeobecným zněním zákona ze dne 15. května 1919, č. 268 Sb. Poněvadž v § 4 tohoto zákona byla za zaměstnavatele prohlášena osoba, na jejíž účet jest provozován podnik nebo hospodářství, rozhodl nejvyšší správní soud nálezem z 2. července 1923, č. 6775, že se zákon na čeleď nevztahuje. Proto bylo zákonem ze dne 21. prosince 1923, č. 248 Sb. toto znění opraveno tak, že nemocenský zákon zahrnoval pak i čeleď. («Zaměstnavatelem je osoba, na jejíž účet se vykonávají práce nebo služby» — znění to přijal v podstatě i nynější zákon v § 8, odst. 1.) Při tom učinil zákon výjimku pro pomocnice v domácnosti, zaměstnané v obvodu Velké Prahy, které plní svou povinnost pojišťnou i tehdy, jsou-li členkami Zajišťovací pokladny pracovníc v domácnosti, zaps. pokl. pom. v Praze, staly-li se jimi do 31. prosince 1923 a poskytne-li ovšem tato pokladna dávky rovnající se zákonným. Výjimka ta přešla nezměněně i do nového zákona (§ 277).

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platil (a pokud se týká úrazového pojištění dosud platí) zákonný článek XIX/1907 o pojištění průmyslových a obchodních zaměstnanců pro případ nemoci a úrazu. Podle něho se mohla čeleď pojistiti proti nemoci dobrovolně. Nařízením ze dne 23. září 1919, č. 516 Sb., byl zaveden stav shodný s novelou č. 268/1919 a od té doby je postavení čeledě v nemocenském pojištění shodné s postavením ostatních zaměstnanců. Mimo to platil zák. čl. XXI/1898 o hrazení útrat veřejného nemocenského pojišťování, jehož § 5, který se týkal čeledi (ukládal náklady hospodářů), byl výslovně zrušen již uvedeným zákonem ze dne 21. prosince 1923, č. 248 Sb.

Pokud se týká invalidního pojištění, měly v historických zemích podle ustanovení čeledních řádů plynouti pokuty zaplacené pro přestoupení jich do zvláštního fondu, z kterého měly býti podporováni sestárlí čeledínové.

Tyto fondy se však nikdy ne vytvořily a pokuty ve skutečnosti plynuly do místních chudinských fondů. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi existovalo podle zák. čl. XVI/1900 (jeho novely viz výše) dobrovolné pojištění invalidní a pensijní pro zemědělskou čeleď, které odpadá nyní po vstoupení zákona č. 221/1924 v účinnost.

c.

1. Zákon ze dne 19. července 1921, č. 267 Sb., o státním příspěvku k podporám nezaměstnaných. Podle tohoto zákona mají od 1. dubna 1925 nárok na státní příspěvek příslušníci Československé republiky, v případě reciprocity i cizí státní občané, kteří podléhají povinnému nemocenskému pojištění, dnes tedy i čeleď. (Podle dříve platných zákonů tomu tak vždy nebylo. V prvním zákonu o podporách nezaměstnaných z 10. prosince 1918, č. 63 Sb., byla uplatněna táž zásada, tehdy však čeleď nemocenskému pojištění ještě nepodléhala, třebaže v praxi byla jí podpora většinou přiznávána. Nařízením ze dne 27. března 1919, č. 157 Sb., byly osoby zaměstnané v domácnosti z nároku na podporu výslovně vyňaty. Zákon ze dne 12. srpna 1921, č. 322, upravil podpory v nezaměstnanosti nově a zrušil všechny dřívější předpisy; podle něho měly zásadně nárok na podporu opět osoby podléhající nemocenskému pojištění, mezi něž od nemocenské novely č. 268/1919 patří i čeleď. Avšak zákon v § 4, odst. 5. zmocnil ministra, aby zavedl pro osoby zaměstnané v domácnosti sazby snížené. Tento stav platil až do 31. března 1925.)

2. Zákon ze dne 31. března 1925, č. 61 Sb., o zachování pracovních (služebních) poměrů po dobu cvičení ve zbraní (cvičení služebních), chrání proti výpovědi všechny zaměstnance a tedy i čeleď. Zákon mluví sice v § 2, odst. 1., pouze o dělnících a zaměstnancích obstarávajících pracovní výkony vyššího druhu, ale že chtěl zahrnouti všechny zaměstnance i čeleď, plyne nepochybně z všeobecného znění v § 1, odst. 1. (»zaměstnanec«, »ostatní zaměstnanci«).

3. Zákon ze dne 3. dubna 1925, č. 67 Sb., kterým se zavádí placená dovolená pro zaměstnance. Vzhledem k všeobecné formulaci § 1, odst. 1. (»trvalí zaměstnanci, kteří vykonávají práce nebo služby na základě poměru pracovního nebo služebního«) vztahuje se zákon i na čeleď.

4. Předpisy o zprostředkování práce, zvláště český zemský zákon ze dne 29. března 1903, č. 57 z. z., vztahují se rovněž na čeleď. Soukromé zprostředkování práce pro čeleď bylo původně (r. 1803) vůbec zakázáno, pak (1847) připuštěno na koncesi a postaveno pod přísný policejní dozor (1863).

5. Z jiných zákonů obsahují zvláštní předpisy o deliktech čeledi nebo proti čeledi trestní zákon (§§ 379, 413, 421, 448, 504, 505).

6. Podle zákona ze dne 12. srpna 1921, č. 295 Sb., o poplatku ze služebních smluv nepodléhají služby čeledi poplatku ze služebních smluv.

Negativně se dotýkají úpravy poměrů čeledních zákony, které některé kategorie zaměstnanců z pojmu čeledi vylučují. Tak zákon ze dne 30. ledna 1920, č. 82 Sb., kterým se upravují právní poměry domovníků, stanoví (§ 1, odst. 3.), že se na domovníky ustanovení čeledního řádu nevztahují. Zákon o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců vylučuje z pojmu vyšších služeb a tím i z pensijního pojištění soukromých zaměstnanců služby čelední (§ 1 zákona ze dne 5. února 1920, č. 86 Sb.).

D.

M ě s t s k á č e l e ě .

Po převratu došlo k pokusům upravit poměry městské čeledi kolektivními smlouvami. Taková smlouva byla na př. uzavřena v r. 1920 Všeodbor. sdružením pracujících žen a dívek v Praze (otištěna v důvodové zprávě k návrhům Zemínové, tisky posl. sněm. č. 3523/1922 a č. 54/1926, o nichž bude ještě zmínka). Smlouva obsahovala ustanovení o pracovní době, nedělním klidu, mzdových sazbách, výpovědi, sociálním pojištění, dovolené atd. a projevovala se v ní tendence touto cestou nahradit dosavadní čelední řád a doplnit úpravu právních poměrů městských pracovnic v domácnosti moderními, sociálně-politickými zásadami ochrany práce. Tyto pokusy však zůstaly ojedinělými a nevyvinuly se v trvalou soustavu, takže dneska poměry městské čeledi se opět opírají o staré čelední řády, pokud ovšem v jednotlivých směrech nebyly dotčeny novým sociálně-politickým zákonodárstvím, jak bylo vyliceno výše.

Z e m ě ě l s k á č e l e ě .

V tomto oboru nabyly rozhodujícího významu kolektivní smlouvy, kterými jsou od roku 1919 upravovány pracovní poměry v zemědělství vůbec. V historických zemích byly v r. 1919 reorganizovány zemské poradní sbory pro záležitosti zemědělského dělnictva jakožto poradní orgány autonomních zemských orgánů a při nich zřízeny instituce k řešení kolektivních sporů v zemědělství (okresní a zemské paritní komise). Instituce ty řeší od roku 1919 otázky, týkající se pracovních poměrů v zemědělství, zemské poradní sbory každoročním uzavíráním kolektivních smluv zemědělských. Na Slovensku řešeny tyto otázky zprvu na základě nařízení ministerstva s plnou mocí pro Slovensko a ministerstva zemědělství, později odborovými organizacemi za součinnosti úřadů (hlavně expositury ministerstva zemědělství a Slovenského úřadu práce v Bratislavě). Instituce k řešení sporů byly tam zřízeny rovněž z nařízení úřadů (ministerstva s plnou mocí pro Slovensko). V Podkarpatské Rusi se zásada kolektivních smluv zemědělských teprve probojovává.

Kolektivní smlouvy zemědělské jsou dvojí. Nejdříve se uzavírají každoročně t. zv. »směrnice« jako rámcové smlouvy pro jednotlivé země (Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko), které stanoví pro dotyčnou zemi pouze hlavní zásady pro úpravu pracovních poměrů v zemědělství, zejména minimální a maximální sazby mzdové. Na základě těchto »směrnic« sjednávají pak příslušné místní organizace »prováděcí úmluvy« pro každý politický okres, jejichž hlavním účelem jest přesná sazba mezd. Jak směrnice, tak prováděcí úmluvy obsahují vždy klausule o vyřizování sporů. Místní organizace nemají práva ke změnám zásadního rázu na »směrnících«; právě »prováděcí úmluvou« uznávají smluvní strany pro sebe bezpodmínečnou platnost »směrnic«. Mimochodem řečeno, setkáváme se zde tedy se zajímavým případem kolektivních smluv dvojího řádu: vyššího a nižšího. Vlastní kolektivní smlouvou je »prováděcí úmluva«, kdežto »směrnice« jsou prakticky účinné jen jako součást »prováděcí úmluvy«. Odborové organizace, zúčastněné v zemských

poradních sborech na uzavření »směrnice«, přejímají proto také pouze ten závazek, že budou všemožně působiti k tomu, aby jejich místní skupiny pojalý směrnice do »prováděcích úmluv«.

»Směrnice«, jak se vyvinuly od r. 1919, představují dnes souhrnnou úpravu poměrů zaměstnanců v zemědělství. Jejich podstatný obsah se přejímá nyní rok od roku a mění se pouze podle potřeby. V hlavních rysech (mám především na mysli »směrnice« pro Čechy) obsahují část všeobecnou, týkající se zemědělských zaměstnanců všeho druhu, a to hlavně předpisy o organizacích, závodních výborech a důvěrnících a o řešení sporů. Dále jsou zvláštní oddíly pro deputátníky, dělnictvo na denní plat a svobodnou čeleď. Při tom ustanovení o deputátnících a svobodné čeledi se namnoze shodují. Ustanovení se týkají podmínek pracovní smlouvy, především mezd a požitků naturálních, ale také přijímání a propouštění, pracovní doby a sociálního pojištění. Velmi důležité jest, že směrnice stanoví pro čeleď (a deputátníky) celou řadu podmínek odchylně od čeledních řádů, zejména přejímají, ovšem s některými odchylkami, ustanovení § 82 a 82 a) živnostenského řádu o propuštění resp. vystoupení z práce bez výpovědi. Tím kolektivní smlouvy zemědělské fakticky nahrazují čelední řády a učinily je z velké části (hlavně v Čechách) pro zemědělskou čeleď (a deputátníky) neúčinnými.

Charakteristika dnešní úpravy.

Jak z uvedeného vidno, platí pro poměry čeledi nejrůznější předpisy. Služební smlouva jest v podstatě upravena čeledními řády, které svým původem náležejí do zcela jiné doby. Čelední řády, platné v historických zemích, byly vydány mezi lety 1857—1867, samy však přejala v podstatě jen starší úpravu. Přímým vzorem byl zejména čelední řád vídeňský z roku 1810, vydaný tedy v době rozkvětu absolutismu. Čelední smlouva, jak jest její podstata dána čeledními řády, navazuje na středověké právní pojmy, které spojovaly s pracovní smlouvou účinky osobně-právní, t. j. osobní nadřaděnosti a podřaděnosti. Čelední smlouva není v duchu dosud platných čeledních řádů pracovním poměrem mezi právně rovnocennými osobami, zaměstnavatelem a zaměstnancem, nýbrž navazuje na onen středověký poměr »pána« k »osobám poddaným« — »čeledi«. Proto se na čelední poměr pohlíží ještě namnoze jako na součást rodinně-právních poměrů. V tereziánském kodexu, ba ještě v Martiniově návrhu rakouského občanského zákoníka bylo čelední právo zařaděno v právu rodinném. Od té doby vede vývoj ponezáhlu od tohoto feudálně-patriarchálního pojetí k pojetí čelední smlouvy jako volné obligační smlouvy, náležející ke kategorii smluv služebních (pracovních). Tento vývoj možno sledovati od vydání prvního čeledního řádu (vídeňského z roku 1810), přes prozatímní řády čelední (pražský), přes poněkud vyvinutější řády český, slezský a moravský (poslední z nich a slezská novela z roku 1882 se vyznačují snahou po ostřejší politice vůči zemědělské čeledi), až k modernějšímu vídeňskému řádu z roku 1911. Přes to však jsou čelední řády ve své dnešní podobě útvarem, v rámci ostatního dnešního pracovního zákonodárství nemožným.

Bývalé uherské čelední řády jsou po některých stránkách mo-

dernější, na druhé straně však vykazují často ještě nápadnější, zaměstnancům nepříznivá ustanovení.

Novelisováním všeobecného občanského práva bylo na tomto stavu změněno velmi málo, ježto toto novelisované a modernímu duchu poněkud přizpůsobené zákonodárství platí pouze subsidiárně. Na Slovensku a Podk. Rusi platí ovšem ustanovení zák. č. 244/1922 nejen subsidiárně, nýbrž i primárně, kde je to na prospěch zaměstnancův, význam této reformy však zmenšen technicky nešťastným řešením.

Přímé změny, provedené československým zákonodárstvím, odstranily pouze nehorší nedostatky a zbytky policejně absolutistického režimu, totiž čelední knížky a trestnost bezdůvodného zrušení pracovního poměru. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi však ani tato reforma nebyla provedena.

Naproti tomu však zůstala v platnosti celá řada jiných ustanovení, která se více méně nesrovnávají s duchem dnešního sociálního zákonodárství. Tak jistě je dnešní době zcela cizí ustanovení pražského čeledního řádu (§ 20), jímž se čeledi zakazuje »luxus« v šatstvu a ve stravě a obdobná mírnější ustanovení ostatních čeledních řádů (§ 19 česk., § 20 mor., § 19 slez.), jimiž se čeledi předpisuje oděv, srovnávající se s potřebou »služebního lidu«. Ustanovení ta jsou dozvukem z hlubokého středověku, kdy sociální zákonodárství považovalo za svůj přední úkol ochranu zaměstnavatele před »přílišnými« požadavky pracovníků. Naprosto nemožným jest pak ustanovení pražského čeledního řádu (§ 17), podle něhož jde kázeňská moc »pánova« tak daleko, že může užití vůči čeledi trestu bití. O duchu, kterým jsou proniknuty i poměrně mladé čelední řady uherské, svědčí ustanovení § 45 zák. čl. XIII/1876, podle něhož výrazy a jednání, které mimo rodinný a domácí kruh by byly urážlivé, nezakládají vůči zaměstnavateli domněnku, že by chtěl čeled' urazit.

Čelední řady však obsahují vedle těchto ustanovení, jejichž platnost může dnešní zaměstnanec pocítovati spíše jako morální ponížení, také celou řadu ustanovení, která mají pro něho velice nepříznivé důsledky hmotné. Je to v první řadě na mnoha místech se jevící nerovnost mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem: při zrušení smlouvy z důležité příčiny, kde jsou důvody ve prospěch zaměstnavatele vypočítávány demonstrativně, důvody ve prospěch zaměstnance však taxativně; nerovnost výpovědních lhůt; nerovnost při ručení atd.

Modernímu požadavku odloučení soudnictví od správy bylo postupně vyhověno ve všech oborech, jen spory čelední zůstaly v kompetenci policejní, t. j. potud, pokud byly zahájeny během trvání čelední smlouvy, nebo nejméně 30 dní po jejím zrušení. Rovněž předpisy o policejním hlášení čeledi nesrovnávají se s postavením zaměstnance a jsou zbytkem starých předpisů policejního státu.

Právní poměry čeledi se zlepšily zásadně jen v těch směrech, kde zasáhlo všeobecné sociální zákonodárství popřevratové a zahrnuje také čeled'. Ovšem že to na druhé straně roztržštěnost zákonodárství o čeledi jen zvýšilo.

Shrnujeme: Právní úprava poměrů čeledi je založena na starých, již naprosto nevyhovujících če-

ledních řádech, jež jsou produktem zcela jiných hospodářských poměrů, a jen z části (sociální pojištění, dovolená, pracovní doba, podpory v nezaměstnání) dotčena moderními sociálně-politickými zákony.

Cizí zákonodárství o čeledi a domácích zaměstnancích.

Zvláštní zákonodárství o čeledi v našem smyslu existuje téměř výhradně v zemích střední Evropy. V zemích latinských a anglosaských netvoří čeleď ostře ohraničené kategorie zaměstnanců a její právní poměry jen zřídka kde jsou upraveny zvláštním zákonem. Spíše najdeme jednotlivé zmínky o čeledi ve všeobecnějších zákonech.

Ve Velké Británii a ve Spojených státech vztahuje se málo předpisů k čeledi. Pojem čeledi je tam vůbec velmi málo ohraničen vůči jiným zaměstnancům, zvláště vůči zemědělským dělníkům. Je proto těžko stanovit, které všeobecnější zákony se vztahují k čeledi. Nejspíše se najdou ustanovení, která výslovně vyjímají domácí zaměstnance z účinnosti zákona: na př. britský zákon z 29. března 1920 o poměrech v obchodních závodech. Celkem možno říci, že se ochranné pracovní zákonodárství na čeleď nevztahuje.

V jiných zemích vztahují se všeobecné zákony na čeleď bez zvláštních výjimek, na př. ve Francii (Code du travail), v Belgii zákon o pracovní smlouvě ze dne 7. srpna 1922. V jiných obsahují tyto všeobecné zákony pro čeleď více nebo méně zvláštních ustanovení, odchylek nebo výjimek, tak švýcarský obligační zákoník z 30. března 1911, jenž se zásadně vztahuje na čeleď, obsahuje však pro ni některá zvláštní ustanovení (§ 333, č. 1 a 3, §§ 349 a 350). Ruský kodex práce z 9. listopadu 1922 obsahuje některá zvláštní ustanovení pro zaměstnance v domácnosti ve svém § 97. Mimo to se zmiňuje o čeledi zvláště řada zákonů o sociálním pojištění; je to zvláště francouzský zákon z 2. srpna 1923, který rozšiřuje zákony o pracovních úrazech na čeleď, domácí zaměstnance, domovníky a pod.

Mimo střední Evropu, jak již řečeno, jsou zvláštní zákony o čeledi řídkým zjevem. Z nich můžeme uvést:

Peru: Řád, týkající se čeledi a zprostředkování práce, schválený dekretem z 30. dubna 1921.

Západní Austrálie: Zákon o poměrech mezi pány a služebnicí z 18. března 1892.

Nový Jižní Wales: Zákon o pánech a služebnicích z r. 1902.

Brasílie: Dekret č. 16107 z r. 1923, upravující zaměstnání čeledi.

Hongkong: Nařízení, upravující některé způsoby ženských domácích služeb, č. 1, z r. 1923, schváleno 15. února 1923.

Ve střední Evropě nacházíme ve všech zemích zvláštní zákony o čeledi.

Holandsko: Zákon z 13. července 1907, pozměňující a doplňující ustanovení občanského zákoníka o smlouvě čelední a služební, jakož příslušná ustanovení civilního soudního řádu, zákona o soudní organizaci a zákona konkursního.

Švýcarsko: Usnesení vládní rady kantonu curyšského z 28. listopadu 1922 o normální služební smlouvě služek.

Dánsko: Zákon ze 6. května 1921 o právních poměrech mezi pány a čeledí.

R a k o u s k o. Našim poměrům nejpodobnější jsou poměry v republice Rakouské a proto budou mít tamní zkušenosti pro nás velkou cenu. Také proto, že tam nová úprava poměrů zaměstnanců v domácnosti byla již dokončena, a to jak spolkovým, tak zákonodárstvím jednotlivých zemí.

Právní poměry zaměstnanců v domácnosti upravuje zákonodárství spolkové. Jest to zákon ze dne 26. února 1920, č. 101 stát. zák. o služební smlouvě domácích pomocníků («Hausgehilfengesetz»). Původně platil tento zákon pouze pro obce s více než 5000 obyvatelů, takže úprava právních poměrů domácích zaměstnanců v menších obcích byla (spolu s úpravou poměrů zemědělských a lesních zaměstnanců) ponechána zákonodárství zemskému. V poslední době byl však zákon o domácích pomocnících novelisován zákonem ze dne 26. března 1926, č. 72 spolk. zákoníka v tom směru, že výše uvedená hranice odpadla, takže ode dne platnosti novely (t. j. od 1. dubna 1926) platí zákon o domácích pomocnících i v obcích s méně než 5000 obyvatelů. Poměry zemědělské čeledi a zemědělských a lesních zaměstnanců jsou upraveny tedy i nadále zákonodárstvím jednotlivých zemí.

Uvedený spolkový zákon vztahuje se na služební poměr osob, které byly přijaty do domácnosti zaměstnavatelovy ke konání služeb ať vyšších či nižších, dále osob, které provozují takové konání služeb jako své hlavní výdělečné povolání, třeba by nebyly přijaty do domácnosti zaměstnavatelovy. K hlavním ustanovením zákona náleží zavedení doby odpočinku pro domácí zaměstnance (rakouský 8hod. zákon se totiž na domácí zaměstnance nevztahoval). Každému zaměstnanci náleží denně nerušený klid v trvání 9 hodin, který má pravidelně padnouti na dobu od 9. hod. večerní do 6. hod. ranní a vedle toho doba klidu v trvání 2 hodin v době hlavních jídel. U mladistvých zaměstnanců pod 16 let činí doba klidu 11 a 3 hodiny. Zkrácení této doby klidu je dovoleno pouze v nutných případech a za zvláštní odměnu. Každý domácí zaměstnanec má každou druhou neděli nárok na 8hodinnou dobu klidu, spojenou s vycházkou a každý týden jeden všední den na 4hodinnou dobu klidu. Zaměstnanec má nárok na dovolenou v trvání 1 týdne po nepřetržitém jednoročním, dvou týdnů po nepřetržitém dvouročním a tří týdnů po nepřetržitém pětiletém trvání služebního poměru. Pro zaměstnance, kteří konají vyšší služby, stanoví zákon řadu zvláštních ustanovení, jako vyšší dobu odpočinku, delší dovolenou, delší výpovědní dobu atd. Spory ze služebních smluv domácích pomocníků rozhodují nikoliv živnostenské soudy, nýbrž soudy řádné. Na místo dřívější čelední knížky nastoupil služební lístek (Dienstkarte), který obsahuje fotografii a osobní údaje pomocníka, do něhož se však nezapisují žádné údaje o službě, vysvědčení a pod. V tomto bodě byl zákon novelisován zákonem ze dne 19. července 1923, č. 428 spolk. zák., který zavedl policejní trest pro zaměstnavatele, jenž přijme do služby pomocníka, který se nemůže vykázat služebním lístkem.

Pro obce s méně než 5000 obyvateli a zejména pro zemědělskou čeleď platily tedy z počátku i nadále staré rakouské čelední řády. Bylo třeba i zde reformy, a to se stalo v každé z rakouských zemí zvláštním zemským zákonem. Jsou to tyto zákony:

1. Horní Rakousy: Zákon z 10. března 1921 o úpravě služebních poměrů domácích, zemědělských a lesních zaměstnanců.
2. Dolní Rakousy (bez Vídně): Zákon z 22. března 1921 o námezdní a pracovní smlouvě zemědělských dělníků a dělnic.
3. Štýrsko: Zákon z 29. října 1921 o úpravě služebních poměrů v domácím hospodářství, zemědělství a lesnictví.
4. Korutany: Zákon z 1. července 1921, jímž se vydává řád pro zemědělské dělníky a domácí pomocníky.
5. Salcburk: Zákon z 20. ledna 1922 o úpravě služebních poměrů domácích, zemědělských a lesních zaměstnanců.
6. Tyroly: Zákon z 29. května 1922 o úpravě služebních poměrů v domácím hospodářství, zemědělství a lesnictví.
7. Vorarlberg: Zákon z 10. srpna 1923 o služebních poměrech v domácím hospodářství, zemědělství a lesnictví.

Jak je vidno, mají všechny tyto zákony společné to, že upravují dohromady poměry zaměstnanců v domácnosti v menších obcích, a dále poměry zaměstnanců zemědělských a lesních. (Zmíněná novela spolkového zákona o dom. pomocnících z 26. března 1926 vnesla do tohoto stavu změnu potud, že nyní se zem. zákonodárství nevztahuje na zaměstnance v domácnosti ani v menších obcích.) Hlavním účelem zem. zákonů byla ovšem od počátku úprava služebních poměrů v zemědělství a lesnictví. Federalismus v této otázce však vedl k tomu, že se úprava poměrů těchto zaměstnanců v jednotlivých zemích v některých bodech dosti podstatně liší. To platí především o úpravě pracovní doby (rovněž na zemědělství a lesnictví nevztahuje se rakouský zákon o 8hodinné pracovní době). Zákony ty upravují pracovní dobu buď přímo stanovením maximální doby pracovní, nebo nepřímo stanovením minimální doby odpočinku. Tak stanoví zákony dolnorakouský, štýrský a korutanský průměrnou pracovní dobu 10hodinnou, zákony hornorakouský a salcburský předpisují denní nepřetržitou dobu odpočinku v trvání 9 hodin a 2hodinnou přestávku k jídlu. Tyrolský zákon předpisuje pro dobu od 1. května do 31. října nejméně 10hodinnou, v ostatní době nejméně 12hodinnou dobu odpočinku, nehledě k přestávkám pro jídlo, blíže nevymezeným. Vorarlberský zákon zavádí pro dobu od 1. května do 31. října 6hodinnou dobu odpočinku, v ostatní době 9hodinnou a vedle toho denní přestávky 2hodinné. Podle všech zákonů je přípustno v nutných případech (živelní pohromy, nebezpečí zkázy plodin) překročení pracovní doby. Pro dělníky lesní přejímají všechny zákony pracovní dobu platnou pro dělníky živnostenské.

Zákony dolnorakouský, hornorakouský, salcburský a korutanský mají též ustanovení o kolektivních smlouvách. Mimo salcburský zákon uznávají všechny nezměnitelnost kolektivní smlouvy individuální smlouvou.

Předpisy o zvláštní péči o ženy a děti tvoří naprostou zmiř. Dolnorakouský zákon má ochranné předpisy o vdaných, těhotných a šestinedělkách, nikoli však o dětech. Hornorakouský zákon má zase ustanovení o práci dětí, ne však o ženách. Štýrský zákon mluví o ochraně žen a mladistvých, vorarlberský zase jen o ochraně mladistvých. Korutanský zákon má některá ustanovení o ochraně žen, salcburský o ochraně žen a dětí.

Rovněž úprava naturálních požitků, která tvoří jeden z nejdůležitějších problémů pracovního zákonodárství v oboru zemědělském a lesnickém, není provedena jednotně.

Všechny zákony zavádějí místo dřívějších čeledních knížek podle vzoru spolkového zákona služební lístky (Dienstkarten) a všechny zavádějí buď obligatorně nebo fakultativně smírčí úřady a dohodovací komise pro vyrovnávání sporů.

Ně m e c k o. V Německu předválečném byla úprava poměrů čeledi záležitostí zemského zákonodárství, takže mělo Německo 36 různých čeledních řádů, rovněž velmi zastaralých.*) Jejich nejcharakterističtější vlastností bylo, že rozšiřovaly pojem čeledi co možno na všechny zemědělské dělníky. Provoláním lidových komisařů z 12. XI. 1918 (RGBl., str. 1303) byly všechny tyto čelední řády jedním rázem zrušeny, aniž by byly nahrazeny novými zákony, takže od té doby platí v Německu pro čeled' všeobecné pracovní právo. Další vývoj něm. zákonodárství šel tímže směrem jako v republice Rakouské, t. j. směrem oddělení a zvláštní úpravy poměrů čeledi domácí a zemědělské. Prozatímní řád pro zemědělskou práci z 24. I. 1919 (RGBl., str. 111) zahrnuje pod svoji platnost již zemědělskou čeled'. Pro domácí čeled' vypracovala pak vláda návrh, jenž byl uveřejněn r. 1920 v č. 23 Reichsarbeitsblattu. Návrh tento zahrnuje asi též okruh osob, jaký my zahrnujeme do pojmu zaměstnanců v domácnosti, vylučuje však z něho zaměstnance, konající vyšší služby. Co do úpravy poměru domácích pomocníků jest obdobný se zákonem rakouským, jest však podrobnější a přináší řadu vlastních dobrých podnětů. Místo pojmu doby pracovní zavádí pojem »Arbeitsbereitschaft«. Místo čeledních knížek zavádí »Hausgehilfenausweis«, který odpovídá rakouské »Dienstkarte«.

V P o l s k u byl podán dne 8. srpna 1924 návrh zákona o domácích zaměstnancích (tisk č. 1381). Návrh tento opírá se ve své výstavbě o německý návrh, přejímá však řadu předpisů také ze starších čeledních řádů. Jeho zastaralejší stanovisko jest již zřejmo z toho, že jmenuje zaměstnavatele, který zaměstnává domácí zaměstnance (pracownicy domowi), hospodářem (gospodarz). Stejně jako zákon rakouský a návrh německý, vylučuje polský návrh zaměstnance, kteří konají práce zemědělské. Pozoruhodné jest ustanovení o dovolené, která náleží po jednorozčném trvání služebního poměru v délce 14 dnů. Zaměstnávání mladistvých do 15 let v domácnosti jest zapovězeno, do 18 let podléhá různým omezením; hlavně je třeba k vstoupení do služeb svolení rodičů nebo poručníků. Dozor nad prováděním zákona mají pracovní inspektoři; ministr práce je zmocněn zřídit pro záležitosti domácích zaměstnanců zvláštní místní komise.

Opravné návrhy.

Nutnost nové úpravy poměrů »čeledi« byla u nás pocíťována ihned po převratu. Všechny návrhy o tom podané směřují k tomu, aby poměry této kategorie zaměstnanců byly upraveny jako obli-gační smlouva, obdobná jiným smlouvám služebním, což se nazna-

*) Podrobnosti viz v »Lexikon des Arbeitsrechts«, vydán Elsterem, Jena, 1910, str. 64 a násl.

čuje zaváděním nového termínu »domácí pomocníci«, jehož se od převratu veskrze užívá, aspoň pokud jde o poměry v městech. (Zemědělské kolektivní smlouvy užívají pojmu čeledí nadále.)

1. Již jako tisk č. 2/1918 byl podán v revolučním Národním shromáždění návrh posl. Johanise, Laubeho a soudr. ohledně zavedení pojišťování dělnictva, zaměstnaného v podnicích zemědělských, jakož i čeledí. (Zpráva sociálně-politického výboru: tisk č. 934/1919). Návrh ten je již proveden novými sociálně-politickými zákony.

2. Dne 8. dubna 1919 podali členové NS. Marek, Pik a soudr. návrh, aby byl zrušen t. zv. čelední řád (tisk č. 794/1919), v němž poukazují na neudržitelnost dosavadního stavu a žádají předložení osnovy, jež by upravila poměry služebných osob, aniž by zásady této osnovy blíže vytyčovali.

Další návrhy byly podány v I. volebním období voleného Národního shromáždění. Jako vzoru používají zejména zákona Rakouské republiky:

3. Návrh poslanců Blatné, Kirpalové, Deutschové, dra Hessa a druhů o úpravě služebního poměru domácích pomocníků (tisk posl. sněmovny č. 2843 z 27. července 1921).

4. Návrh poslanců Zemínové, Landové-Štychové, J. Langra, R. Laube, dra Bartoška a spol., aby byl vydán zákon, upravující služební poměry domácích zaměstnanců (tisk posl. sněmovny č. 3523 z 5. dubna 1922).

V II. volebním období byly oba posledně jmenované návrhy opětně podány a přibyl k nim návrh další, který však rovněž bere své podněty hlavně z rakouského zákona:

5. Návrh poslanců Zemínové, Pechmanové a spol. na vydání zákona na úpravu služebních poměrů domácích zaměstnanců a na zrušení čeledních řádů (tisk posl. sněm. č. 54 ze 17. prosince 1925).

6. Návrh poslanců Blatné, Kirpalové a druhů o úpravě služebního poměru domácích pomocníků (tisk posl. sněm. č. 217 ze 16. března 1926).

7. Návrh poslanců Vobecké, Kollárikové a soudruhů na vydání zákona o domácích zaměstnancích (tisk č. 348 z 1. června 1926).

Poměrů čeledi dotýká se též vládní návrh zákona o soudech pracovních (tisk senátu č. 2088/1925 a znovu č. 80/1926), jenž zahrnuje do kompetence zamýšlených pracovních soudů též spory z čeledních poměrů a navrhuje zrušení odporujících předpisů v čeledních řádech a ministerského nařízení ze 7. pros. 1856, č. 224 ř. z.

Připravovaná osnova zákona o veřejném zprostředkování práce bude se vztahovati též na čeled a bude jí odstraněno soukromé zprostředkování práce vůbec, tedy i čeledi.

Podle připravované osnovy o inspekci práce budou služby v domácnosti vyjmuty z působnosti pracovních inspektorů (jako jsou dosud vyjmuty z působnosti živnostenských inspektorů).

Poznámky k reformě.

Reforma dnešní úpravy právních poměrů osob zaměstnaných v domácnosti jest, jak vyplývá ze všeho, co zde bylo uvedeno, nejvyšší nutná a naléhavá. Dnešní stav je takový: Pro tyto osoby platí jednak předpisy šesti starých čeledních řádů, prolomené v některých směrech ustanoveními zákonů č. 571/1919, 244/1922 a 248/1923; jednak se na ně vztahuje řada nových sociálně-politických zákonů. Pokud se týká zemědělské čeledi, čelední řády se staly z části bezúčinnými zavedením zemědělských kolektivních smluv. Dnešní

úprava je tedy charakterisována ohromnou roztržitostí, při čemž předpisy platné pro domácí zaměstnance vycházejí z pramenů naprosto různých a protichůdných (staré čelední řády, navazující na dobu feudální a policejní stát, a moderní sociálně-politické zákonodárství).

O potřebě reformy svědčí řada iniciativních návrhů a pokusy odpomoci nedostatku pomocí kolektivních smluv.

První otázkou, jež se naskytuje při zahájení opravných prací, jest, jak má být provedena budoucí úprava právních poměrů zaměstnanců v domácnosti. Jsou možny dvě cesty: Bylo by možno zrušiti vůbec čelední řády a nenahraditi je žádnými jinými souvislými předpisy. Pak by základ pro úpravu poměrů zaměstnanců v domácnosti tvořila XXVI. hlava obč. zákoníka resp. zák. č. 244/1922 a ony moderní sociálně-politické zákony. Avšak předpisy by byly nesouvislé, takže by bylo nutno shledávati je po různých zákonech, a mimo to neúplné. To by nebylo na prospěch věci, ježto mezi osobami, jichž by se nová úprava týkala, je znalost právních předpisů málo rozšířena, takže by se těžko s novou úpravou mohly seznámiti. Proto se doporučuje kodifikace.

Tato kodifikace by se opět mohla omezovati pouze na to, co není obsaženo v jiných zákonech; to by však vedlo opět k nepřehlednosti a mělo by podobný účinek jako při úpravě provedené pouhým zrušením čeledních řádů. Proto by se doporučovala cesta kodifikace souvislé, aby zákon obsahoval co možná vše, co se týká pracovních poměrů zaměstnanců v domácnosti, a pokud to vždy není možno, aby aspoň citoval příslušné předpisy. Tak by měli zaměstnavatelé i zaměstnanci k dispozici zákon, jenž by byl pro ně zároveň informací o všech právních předpisech, vztahujících se k jejich poměru.

Pokud se týká věcného obsahu reformy, přijde v první řadě v úvahu otázka, jak jest vymeziti okruh osob, jež mají nové úpravě podléhati. Jisto je, že se doporučuje zrušiti čelední řády úplně v každém případě, i když okruh osob zasažený novou úpravou se nebude krýti s dřívějším pojmem »čeledi«. Dále by se doporučovala jako vůdčí zásada: oddělití od sebe obě kategorie pracovních poměrů, jejichž podstata je zásadně jiná a jejichž právní úprava tedy musí býti odchylná. Máme na mysli jednak zaměstnance v domácnosti, kteří jsou činni v spotřebním hospodářství, a zaměstnance ostatní, kteří jsou činni ve výdělkovém hospodářství (živnosti, obchodu, zemědělském podniku) svého zaměstnavatele. Doporučuje se do nového zákona zahrnouti pouze kategorii, uvedenou na prvém místě a úpravu poměrů kategorie druhé spojití se širší otázkou úpravy právních poměrů zaměstnanců v zemědělství (které se zde nehodlám dotýkati).

Nová úprava bývalých »čeledních« poměrů by se tedy týkala pouze zaměstnanců v domácnosti. Prakticky by to mělo význam hlavně v zemědělství, kde by velká část dnešní t. zv. čeledi, která je převážně činna nikoli ve spotřebním, nýbrž ve výdělkovém hospodářství svého zaměstnavatele, byla právně přiřaděna

k ostatním kategoriím dělnickým, k nimž svým hospodářským postavením náleží. Tím by se také vyhovělo tendenci, jež se projevila (poněkud jiným způsobem) v zákonu rakouském a návrhu německém, totiž tendenci k oddělení čeledi domácí (hlavně městské) a zemědělské. Pokud jde o zaměstnance přechodného typu, je to věci podrobností úpravy.

Pro novou úpravu by tedy zbývali »zaměstnanci v domácnosti«. Hlavním znakem při stanovení tohoto pojmu by bylo pouze zaměstnání v domácnosti zaměstnavatele, t. j. v jeho spotřebním hospodářství. Nezáleželo by při určení okruhu osob ani na druhu služeb, ani bezpodmínečně na přijetí do domácího společenství. Hlavní důraz by byl na rozhodující hospodářském momentu, jenž činí postavení těchto zaměstnanců odlišným od jiných zaměstnanců, totiž námezdní práce v okruhu domácnosti zaměstnavatele a pro domácnost nebo pro její členy. Tím by se okruh osob, jenž by zahrnoval pojem »zaměstnanců v domácnosti«, oproti dosavadnímu pojmu »čeledi« jednak rozšířil, jednak súžil. Rozšířil by se o zaměstnance konající vyšší služby v domácnosti (společnice, domácí učitele atd.) a o zaměstnance konající pravidelně služby v domácnosti, avšak nepřijaté do domácího společenství (posluhovačky a pod.). Súžil by se o zaměstnance činné ve výdělkovém hospodářství, tedy hlavně o velkou část dnešní zemědělské »čeledi«.

Obsahem nového zákona by musela býti úprava jednotná (i teritoriálně), založená na volné pracovní smlouvě mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem a obsahující odchylky od všeobecné pracovní smlouvy jen pokud jsou diktovány zvláštním a odchylným postavením zaměstnanců v domácnosti.

Frant. Modráček:

Kooperace v primitivních společnostech.

1. Úvod.

Ani na nejnižších stupních divočství neobešel se člověk bez společnosti a pomoci jiných individuí. Isolovaný život znamenal smrt hladem, nepohodou, divokou zvěří nebo vražednou rukou lidského nepřítele. (Člověk je snad jediným živočichem, jenž nacházel největšího nepřítele ve svém vlastním druhu.) Jen ve společenství s jinými lidmi mohl divoch obstáti, uhájiti svůj život, zjednati si jistého bezpečí, jen za pomoci svých druhů mohl si opatřiti nutnou potravu. I nejtědřejší příroda poskytovala divochu málo, co mohl si opatřiti sám. Ovoce, jehož bylo lze dosáhnouti takřka beze vší práce, nezrálo po celý rok, a lov zvěře a ryb za nejvyš nedokonalých prostředků a zbraní, jež divoch si zhotovil, mohl býti výsledný jen za součinnosti soudruhů, stejně jako obrana proti dravé zvěří a nepřátelským kmenům.